

Gezegend met Israël

Een studie over Genesis 12 vers 1 – 4 met het oog op Israëlzondag 2021

Ds. N.M. Tramper

Inhoudsopgave:

- I. Ter introductie
  - a. Vooraf: geen gewone preekschets
  - b. Waarom deze tekst en dit thema?
  - c. Genesis 12 – een nieuw begin
- II. Meditatieve lezing
- III. Verdieping in de exegese
- IV. De inhoud van de zegen
- V. Van Genesis 12 naar de gemeente anno 2021
- VI. Excurs – zegen in Oude en Nieuwe Testament

I. Ter introductie

Vooraf: geen gewone preekschets

In alle eerlijkheid moet ik bekennen dat het aantal preekschetsen dat ik heb gebruikt in de praktijk van mijn predikantschap op de vingers van één hand te tellen zijn. Misschien ontleende ik er ooit een paar gedachten aan, of een verrassende invalshoek, maar niet meer dan dit. Preken blijft een eigen, persoonlijke worsteling met de tekst om daarin Gods stem te verstaan en die stem te horen als weerklank, weerkaatsing tegen het decor van je eigen leven, en die van de eigentijdse cultuur.

Wat ik hier aanbied op verzoek van het CIS is niet een gebruikelijke preekschets, maar het verslag van een meditatieve wandeling, gevolgd door een wat dieper gravende studie. Daarmee zet ik een paar lijnen uit waarmee ik je misschien wat voorwerk uit handen neem en enkele suggesties doe, gericht op de verkondiging op de Israëlzondag. Gericht ook op de spannende overbrugging: van de belofte van zegen eens aan Abraham gegeven naar de overzijde waar wij ons bevinden met de vragen van ons hart en die van het dagelijkse leven in de veeleisende Westerse cultuur anno 2021.

Dat wij net als Abraham in zijn tijd de stem van de eeuwige God herkennen, vertrouwen en gehoorzamen is een diep geheim waarover alleen de Heilige Geest beschikt.

Selecteer eruit wat je kunt gebruiken: de meditatieve lees oefening bij Genesis 12: 1- 4 of de dieper gravende exegetische aantekeningen. Misschien ben je geholpen met de paragraaf over de verbinding van de twee horizonnen: die van Genesis 12 en die van de christelijke gemeente anno 2021. Of heb je wat aan de excurs over de zegen in Oude en Nieuwe Testament. Kijk maar wat het meest van pas komt.

Hopelijk voldoende uitnodiging om je te verdiepen in de *parasha*¹ van Abraham's roeping, de waterscheiding van een nieuwe begin in het boek Genesis en van Gods weg met de

---

¹ Over de betekenis van de Parasha, de wekelijkse synagogelezing uit de boeken van Mozes, zie (o.a.) J. Sacks, *Covenant & Conversation – A Weekly Reading of the Jewish Bible*, Jeruzalem, 2009, 1v.

volken. En voldoende uitdaging om je met vreugde en vaart te zetten aan de voorbereiding van de preek.

Waarom deze tekst en dit thema?

Wat bedoelen we wanneer we elkaar de zegen van God toewensen? Wat gebeurt er als we aan het eind van de kerkdienst de zegen horen uitspreken - of die zelf uitspreken?

Wij merken in de Bijbel hoe vaak het gaat over 'zegenen' en 'gezegend worden' en dat 'zegen' in het Oude Testament bijna altijd verbonden is met de God van Israël.

Wat werkt Gods zegen uit in ons, in ons gezinsleven en in de samenleving?

Is het ook mogelijk om zegen te veronachtzamen of te verspelen? Maakt ze dan plaats voor het omgekeerde, voor een vloek?

Redenen genoeg om aandacht te geven aan de betekenis van de zegen. Zonder het Oude Testament en zonder het volk Israël kunnen we de diepe betekenis ervan niet peilen.

Er is al sprake van Gods zegen op de eerste bladzijden van de Bijbel. Die klinkt door in de woorden 'God zag dat het goed was'. Het goedkeurende oog van de Schepper máákt Zijn schepping tof, goed. Vogels en vissen krijgen uitdrukkelijk de zegen mee (Gen. 1:22). God zegent de mensen en Hij zegent de zevende dag (Gen. 2:2).

In de roeping van Abraham (Gen. 12:1-6) neemt de zegen een bijzondere plaats in. Het Hebreeuwse stamwoord voor zegen(en) 'barak' komt vijf keer in dit gedeelte voor. De Heere God belooft aan Abraham, die dan nog Abram² heet, dat in hem en in zijn nageslacht alle volken van de aarde gezegend zullen worden.

In Israël ligt de sleutel van Gods zegen voor de wereld. Dat is een spannend punt: de verhouding tussen Israël en de volken van de wereld is tot op de dag van vandaag verre van gemakkelijk. De eeuwen door hebben opeenvolgende generaties binnen de volken de zegen van Israëls God niet willen en kunnen ontvangen. Ook voor de christelijke kerk geldt dat ze al vroeg in haar bestaan Christus losmaakt van het volk waarin Hij geboren werd en de zegen van God niet via Israël wilde ontvangen.

Spannende vragen

Daarom juist deze teksten (Gen. 12:2 en 3)! Hier is de nauwe doorgang van Gods zegen voor de wereld – de verkiezing, roeping en de gehoorzaamheid van één mens.

Spannend is wat die zegen, beloofd aan Abraham, nu precies inhoudt. Zegent God de volken rechtstreeks met de zegen voor Israël? De eigentijdse Rabbijnse exegese geeft daar zeker ruimte aan. Neem bijvoorbeeld de wekelijkse Parasha commentaren van Jonathan Sacks. 'To be a child of Abraham...in ages of radical individualism like today, it means knowing that we are not what we own, but what we share; not what we buy, but what we give; that there is something higher than appetite and desire – namely the call that comes to us, as it came to Abraham, from outside ourselves, summoning us to make a contribution to the world.'³

---

² Hoewel de wijziging van de naam Abram ('verheven vader') in Abraham ('vader van velen') na Genesis 12 ter sprake komt, gebruik ik hier toch steeds de naam Abraham, tenzij er sprake is van een duidelijke verwijzing naar de tekst.

³ *Covenant & Conversation*, a.w. , 80. Zie ook de website: www.rabbisacks.org waarop Jonathan Sacks bijvoorbeeld boeiende toepassingen geeft over hedendaags leiderschap.

Christen zullen geneigd zijn vol te houden: ‘De volle zegen van Israel komt *via de christelijke gemeente* naar de volken door Christus en door de verkondiging van het Evangelie.’

Dat is ook spannend: kunnen we zegen van God verwachten buiten Israël om? Heeft God meer ‘zegenijzers’ in het vuur, of zegent Hij alleen maar via de weg van Abraham en Israël en de Messias van Israël? En als dat zo is, *hoe* delen wij als christenen uit de heidenen concreet in de vervulling van *Gods belofte aan Abraham*?

Over die vragen moet het hier gaan.

De eer van God, ons dagelijkse geluk en onze eeuwige bestemming zijn ermee gemoeid.

Genesis 12 – een nieuw begin

In Genesis 12 vindt een waterscheiding plaats. De geschiedenissen hiervoor vormen een aaneenschakeling van menselijke pogingen om de onafhankelijkheid van zijn Schepper te demonstreren. Het is een geschiedenis van falende verantwoordelijkheden.⁴

Adam en Eva geven het onbevangen vertrouwen in hun Schepper op, Kaïn kan geen herder voor zijn broer zijn en zijn nakomelingen raken gevangen in een spiraal van wraakzucht en vergelding. Noach kan geen leiding geven aan zijn gezin in een wereld die opnieuw bebouwd en bewerkt moet worden. En steeds is daar God die de mens zoekt: Adam, Kaïn, Noach.

In Genesis 10 en 11 wordt verteld hoe de nakomelingen van Noach breed over de aarde uitwaaiëren en stamvaders worden van vele stammen en volken. Het loopt met het nageslacht van Noach uiteindelijk uit op een cultuur van verzet en onafhankelijkheid, gesymboliseerd door de torenbouw van Babel. Het doet bijna eigentijds aan. De mens die zichzelf in het middelpunt zet, zijn naam vestigt en maakbaarheid van het leven een religieuze lading geeft.

God gaat echter Zijn ongekende gang door de *toledoth*, de generaties van Noach zoon Sem tot aan Terah, de vader van Abraham. Heeft Terah de stem van God al gehoord? Heeft die hem onrustig gemaakt, waardoor hij met een deel van de familie de stad Ur verliet? Of was het zijn zoon Abraham die door de Geest gedreven in beweging kwam tegen de Babelcultuur en de polytheïstische religie van de stad Ur?⁵ In Jozua 24:2 noemt Jozua Terah de vader van Abraham en de vader van Nahor en zegt erbij: ‘en zij hebben andere goden gediend.’

In Gen. 11: 31 lijkt Terah het initiatief te nemen tot de verhuizing naar Haran. Maar het keerpunt ligt bij Abraham. Gods stem is de bijlsag die hem losmaakt van de wortels van alle zekerheden waarin een mens houvast vindt: familiekring, land, godsdienst, vriendschappen en reputatie. Voor het eerst breekt een nieuw geloof door, en een nieuwe gehoorzaamheid, gewekt door de levende God zelf. Wat Adam, Kaïn, Noach en de bouwers van Babel hebben verzaakt, komt tot bloei in die ene mens die God verkiest en roept. Met hem maakt Hij een nieuw begin en daarvan zijn we getuige in Genesis 12.

Genesis 12 markeert een nieuw begin in Gods geschiedenis met de volken.

---

⁴ J. Sacks, a.w. p. 67.

⁵ Zie voor een tamelijke uitvoerige bespreking van de volksreligies in Abrahams tijd en een inkijk in het religieuze leven en de cultuur van de stad Ur en de stad Haran: A.H. Edelkoort, *Pioniers van het geloof*, Amsterdam, 1948, p. 30 v.

II. Een meditatieve leesoefening over Abrahams roeping (Genesis 12: 1-4)

Introductie

Bij het voorbereiden van een preek probeer ik de tekst meestal eerst meditatief te lezen: zo onbevangen en aandachtig mogelijk lezen of horen. Hierin volg ik ruwweg de volgende stappen:

- (1) Aandachtig de tekst lezen en herlezen; associaties noteren bij kernwoorden;
- (2) Passende beelden of metaforen in herinnering roepen;
- (3) Verbindingen zoeken tussen de tekst en onze eigen tijd of mijn eigen leven.

Vaak komt er al heel wat mee in zo'n meditatieve leesoefening. De *omkeer* bijvoorbeeld bij aandachtig luisteren: in plaats van de uitlegkundige vragen die wij aan de tekst stellen, vraagt de tekst uitleg van ons leven. Het komt tot een ontmoeting, waarin God stem doorklinkt in mijn misschien chaotische of krampachtige leven. Ik word uitgenodigd tot contemplatie en gebed. Gods stem in de tekst brengt me tot verwondering, aanbidding, belijdenis of dankzegging, boven het begrijpen uit. De tekst bevredigt niet mijn verlangen om greep te krijgen op de woorden, maar zet mij in beweging.

Gaat u uit...hij ging...hij vertrok

Hier de aanzet voor zo'n luisteroefening gericht op Genesis 12: 1-4. Laten we ons eerst richten op 'gaan': 'Gaat u uit uw land.. toen ging Abram...hij vertrok uit Haran'

- (1) Weggaan, vertrekken: dat roept veel associaties op: afscheid nemen, achterlaten wat dierbaar en vertrouwd is. Drie kringen worden genoemd: land, de ruimere familiekring, het ouderlijk huis. Loslaten, je comfortzone verlaten, veiligheid & houvast & bescherming opgeven, je afsnijden van je roots, ontwortelen, onzekerheid ingaan, de onrust vlak voor vertrek, de angst dat het niet goed gaat, de dingen die je moet regelen, wat neem je mee en wat niet? Wat, wie 'dwingt' je om op reis te gaan? Vertrekken kan pijn doen ('waarom doe ik dat allemaal?'), kan ook opluchting geven (weg uit een vervelende situatie, weg bij de hoon van mensen).

In de Bijbel heeft 'vertrekken' beide kanten: die van verlies – Adam en Eva verlaten het paradijs – en die van bevrijding, zoals Jakob bij het ongemak van zijn ouderlijk huis en de woede van Ezau vandaan gaat, naar een plek waar hij een nieuw bestaan zal vinden. Of het volk Israël dat het slavenbestaan in Egypte verlaat.

- (2) Enkele associatieve beelden bij Abrahams vertrek: houthakker – bijlslagen – een boom die van zijn wortels wordt losgemaakt. Letterlijk onthechting, losmaking, maar zo alleen kan het hout van de stam gebruikt worden voor een nieuwe bestemming: een paal, een kist, een schip. Of de metafoer van een wielrenner die zich losmaakt van zijn equipe voor een demarrage. Misschien is het afgesproken, misschien is het een eigen initiatief. Nu komt alles op hem aan. Nu verliest hij de support van het team, nu moet hij volhouden. Nu heeft zijn actie grote gevolgen voor de hele ploeg.

- (3) Waar ligt de verbinding met mijn eigen leven? Een paar gedachten: een van mijn meest ingrijpende persoonlijke momenten van vertrek: gaan studeren, het ouderlijk huis verlaten, de familiekring, de bescherming van het dorp. Het was dubbel: ik wilde weg onder de vleugels van thuis vandaag, mezelf ontplooiën, maar ook de kerk verlaten en God die ik

alleen 'op afstand' kende. Het voelde deels als bevrijding. Een nieuwe vriendenkring groeide al snel, een plek waar ik me thuis voelde. En ongedacht kwam Christus me tegemoet. Hij sprak me aan (via mensen, via een kring, via preken), zodat ik me gewonnen moest geven aan Hem. Dat was menselijkerwijs niet gebeurd wanneer ik thuis gebleven was. Vertrekken kan veel zegen meebrengen...

De meditatie voert naar gebed.

Het Schriftgedeelte be vraagt me op mijn verlangen naar veiligheid, op het bezit dat ik koester, de kring van mijn eigen familie waarop ik trots ben. Ik ben al vaak verhuisd; wat heeft elke verhuizing me geleerd, waarin sprak God? En...ben ik gereed voor de laatste grote overtocht, mijn vertrek uit de tijd en uit dit aardse bestaan?

Al die dingen die al mediterend in mijn gedachten en herinnering komen, kan ik niet zomaar naast me neerleggen. Ik heb een stil moment nodig met Hem die in Abrahams leven heeft ingegrepen. Om Hem te danken voor Zijn weg van verkiezing en roeping. Dat Hij met Abraham voorgoed een knik in de geschiedenis bracht. Hem danken voor Zijn onbegrijpelijk geduld, Zijn lange weg van voorbereiding naar de komst van de Messias toe.

Ik moet een moment nemen om te belijden hoe vast ik zit aan mijn bezittingen, aan mijn geliefden. Ik kan zo moeilijk loslaten. Ik bid Hem om de genade van relativering, van onthechting, van vertrouwen niet in de dingen van de Schepper, maar de Schepper van de dingen.

Hem dank ik voor die momenten waarop ik zelf Zijn roep hoorde om te vertrekken, voor de zegen die dat meebracht, maar ook belijd ik schuld over de momenten waarop ik op eigen houtje ging, zonder dat ik zeker wist dat Hij meeinging.

Vervolg van de luisteroefening

Laten we onze luisteroefening vervolgen door ons te richten op het woord 'zegen' en 'zegenen'. Dat springt er in dit gedeelte uit. Vijf keer wordt het genoemd.

- (1) Waar denk je aan bij 'zegen(en)'? Het eerste dat in gedachten komt: groei en bloei, voorspoed, vruchtbaarheid, geluk, slagen, kansen krijgen, gezondheid, bewaring, maar ook: erkenning, reputatie en het geschenk van een vriendschap of een bloeiend huwelijk. We associëren het vooral met een *geschenk*, *ontvangen*, en daarom ook met dankbaarheid en vreugde. Zegen kun je niet 'maken', niet zelf tot stand brengen. Zegen is een reden voor felicitatie. Het woordje 'zalig', 'gelukkig' ligt misschien dicht bij 'zegen'. In de Bergrede keert Jezus het om: gelukkig, gezegend zijn zij die naar alledaagse maatstaven niet gezegend zijn: de armen van geest, treurende en vervolgde mensen.

Zegen is vooral bij Jezus iets anders dan voorspoed en welvaart; het betekent vooral 'toekomst hebben', 'erfgenaam zijn', 'burger zijn van een rijk dat komt'.

- (2) Er zijn veel beelden en metaforen bij te halen: het beeld van de boom van Psalm 1 – stevig verankerd in vruchtbare bodem, groen loof en vol heerlijke vrucht. Denk aan een volgroeide mangoboom beladen met vruchten. Of aan de appel- of perenoogst in de nazomer. Vergeet niet dat in de winter en het voorjaar het snoeimes over de vruchtbomen is gegaan.

Of het beeld van een bloeiende alpenweide: de rijkdom van bloei, de schakeringen, de uitbundigheid.

Of een bloeiend bedrijf of een instituut, waar je als werknemer graag bent, waaraan een directeur leiding geeft op wie je gesteld bent, waar zorg is voor mensen en voor de aarde, waar je je talenten kwijt kunt en waar niet alles om winst draait. Daar vind je de zegen van groei, voorspoed, samenwerking, inzet van talent en vrucht dragen.

Of een bloeiend gezin...en als je daarover nadenk, merk je dat de zegen van bloei ook samenhangt met gehoorzaamheid, dienst, je geven aan de ander, geduld, discipline, met elkaar rekening houden, verdragen, je beperken, niet alles uit de kast willen halen. Opnieuw: bloeien kan niet zonder snoeien.

Je wordt als vanzelf ook geleid naar de gedachte aan overvloed bij Jezus. Zijn economie is die van uitbundigheid. Als Hij brood en vis breekt en vermenigvuldigt, kunnen duizenden mensen eten. En er blijft genoeg over om het bij wijze van spreken nog een keer over te doen.

- (3) Herken ik deze zegen in mijn leven en in mijn omgeving? Misschien hangt het vooral samen met wat je in je leven echt als geschenk hebt ervaren: de zegen van je opvoeding, een goede levenspartner, een vriend-voor-je-leven, mensen die je liefhebben en waarderen.

Maar ook de zegen dat God je dingen of mensen heeft onthouden, waardoor je bent gaan nadenken en een betere keuze kon maken. Voor mij bracht het vertrek uit mijn ouderlijk huis om te gaan studeren mee dat ik de stem van Christus hoorde die mij riep en het schip van mijn leven een radicale koerswending gaf.

Al nadenkend over de zegen in ons leven, merken wij dat onze meditatieve oefening niet af is als we niet stil worden voor Hem die de bron is van alle goeds, en we de dankbaarheid hierover teruggeven aan Hem. Dat is 'eucharistie' in de letterlijke zin van het woord, dankzegging voor Gods gave. Tegelijkertijd zijn we beschaamd, en belijden we onze schuld dat we Gods overvloed vaak zo gewoon vinden, dat we pas wakker worden wanneer er iets ontbreekt.

Maar ook: dat we zo vaak zien wat ontbreekt in plaats van ons verwonderen over wat er *is*. En als we ondankbaar en kritisch door het leven gaan, kunnen we niet tot zegen zijn van een ander. Dat belijden we ook voor de Heere.

III. Verdieping in de exegese

De meditatie en de onmiddellijke associaties zijn niet genoeg. We hebben de inperking en correctie van de studie nodig. We graven naar de oorspronkelijke betekenis van woorden en zoeken naar het literaire verband en naar de heilshistorische inbedding. Daarna zoeken we naar de implicaties voor de samenleving van vandaag en het christelijke leven.

Vers 1.

'De Heere nu zei tegen Abram. Het 'wajomer' dat we in de voorafgaande hoofdstukken tegenkomen bij Adam, Kaïn en Noach, betekent vaak de aankondiging van een nieuwe tijd. Al aan het begin van Genesis horen we dat God sprak: 'Er zij licht'. En het licht kwam er. Het is het spreken Gods dat de wereld heeft voortgebracht en dat de geschiedenis een wending geeft. 'Hij spreekt en het is er, gebiedt en het staat er' (Ps. 33:6 en 9).

Naast zeggen en gebieden kan 'amar' ook betekenen: in gedachten brengen, in het hart spreken.

Het spreken van God is Zijn initiatief. Hij wacht niet op een wereld die Hem zoekt, maar scheidt een wereld die Hem zoekt. Hij roept niet mensen die Hem horen, maar Hij scheidt het oor dat naar Hem luistert. 'Abraham appears without the slightest personal recommendation.'⁶

De Thora geeft geen aandacht aan de vraag *hoe* God sprak: met een hoorbare stem, in Abrahams gedachten, in zijn geweten, of in een droom of visioen zoals Jakob en Jozef die ontvingen. Avivah Gottlieb Zornberg gaat in haar boek 'The murmuring deep' in op het commentaar van de Ramban die Abrahams reis vergelijkt met Kaïns omzwervingen en met de woorden van Psalm 119 'Ik heb gedwaald als een verloren schaap' (Ps. 119:176). Dit dwalen noemt zij 'a condition of *meshuga* of *shogeh*'. Dat wil zeggen: hij is uit balans geslagen, hij is letterlijk van de kaart. Hoe komt dat? Het commentaar van de Ramban is: Abraham is ziek van liefde. Het is de liefde van God waardoor hij een '*reizende dwaas*' wordt. Hij is in het hart geraakt door kennis te krijgen aan de God die hij eerst niet kende.⁷

Zornbergs voorkeur is nu om Abrahams reis te decoderen als een reis-van-de-ziel naar binnen. Het spreken Gods is bij haar een groeiende overtuiging in de ziel die zich verzet in een stil protest tegen de status quo, waarmee Gods stem teruggebracht wordt tot een immanent psychologische proces. Zij citeert daarbij Rashi: alleen dáár waar Abraham alles heeft verloren wat hem zekerheid verschaft, zal hij alles winnen wat hem tot een compleet mens maakt. Dat wordt het meest duidelijk in de verandering van zijn naam. Zijn naam zal veranderen omdat de letter Heh eraan toegevoegd wordt. Daarmee krijgt zijn naam de letterwaarde van alle geledingen van het lichaam: 248. Abraham ontvang een compleet lichaam waarmee hij Gods belofte zich geheel kan toe-eigenen.⁸

---

⁶ A.V. Zornberg, *The Murmuring Deep – Reflections on the Biblical Unconscious*, New York, 2009, p. 135.

⁷ A.V. Zornberg, a.w., p. 138, 139.

⁸ Zornberg, a.w., p. 136.

Jonathan Sacks vertegenwoordigt ongetwijfeld de hoofdstroom in de Rabbijnse traditie als hij overtuigd is van Gods transcendentie.⁹ Gods stem kreeg gezag in Abrahams leven omdat die niet uit zijn eigen ziel voortkwam, maar van buiten naar hem toe kwam. Het kan niet anders dan dat Gods spreken ook iets van de diepte van Hemzelf onthult. Abraham kreeg kennis aan de Schepper en Onderhouder van het leven, de God die ook sprak in het leven van zijn voorouders. Deze kennis is de kennis van de liefde.¹⁰

De Midrasj van rabbi Isaac vergelijkt Abrahams vertrek met het lied van de bruid in Psalm 45 'Luister, dochter en zie en neig uw oor, vergeet uw volk en het huis van uw vader. Dan zal de Koning verlangen naar uw schoonheid...'¹¹

'*Gaat u uit uw land, uit uw familiekring en het huis van uw vader*' Dit 'lech lecha' krijgt in de rabbijnse literatuur veel aandacht. 'Lech' is een werkwoord van beweging: uitgaan, lopen, bewegen, weggaan, en ook: komen. Wat betekent de toevoeging 'lecha' – voor uzelf – hier? 'Is it merely – as Rambam declares – a stylistic grace note, fairly common in biblical Hebrew? Remarkably, the same expression is used again in God's final call to Abraham (...) "lekh lekha – go forth to the land of Moria, and offer there as a burnt offering on one of the mountains that I will indicate to you (Gen. 22:2).'¹² Daarover bestaat veel verschil van inzicht in de Rabbijnse uitleg.

Abraham zet zijn familiewaarden, zijn economische belangen en zijn reputatie geheel op het spel. Daarom gaat de belofte van zegen juist over deze drie punten. Maar de zegen kan alleen daar komen, in het beloofde, maar nog onbekende land, niet waar hij nu is. Volgens Rashi betekent 'lecha' dus: *ga voor uzelf*, om de zegen te ontvangen in de kring van je familie, in rijkdom en welvaart en in je reputatie.¹³

Lecha kan zoals we hiervoor zagen, ook vertaald worden met *tot jezelf*, dat wil zeggen: om jezelf te transformeren. In die uitleg is Abrahams reis een geestelijke of psychologische reis. In Zornbergs beschrijving is de geschiedenis van Abraham de *geschiedenis van de ziel*. Een mens die echt mens wordt wanneer hij de veiligheid en stabiliteit van een vaste woonplek, van horen bij een volk, van een wijde familiekring, en het veilige dak van de naaste familie verlaat en in het donker van het onbekende zijn weg moet vinden. Vaak een weg van moeite en pijn, van falen en zonde. Maar Abrahams zonden worden getransformeerd tot dauw – die voorzichtig aanraakt, innerlijk leven wakker roept en tenslotte oplost voor de zon. Dan wordt de pijn van het verleden omgevormd tot vreugde.¹⁴

Een andere interpretatie is deze: 'ga met uzelf'. Dat wil zeggen: door van land tot land en van plaats naar plaats te trekken zul je je invloed wijd verspreiden. In plaats van 'a jar of

---

⁹ J. Sacks, a.w., p 63,64. 'Ultimately we learn that morality is not a mere human convention, but is written into the structure of existence. There is an Author of being, therefore there is an Authority beyond mankind to whom, when acting morally, we respond...'

¹⁰ Zie over de herkenning van Gods stem als van die van een geheel andere God dan de goden van Abrahams familie en stad: A.H. Edelkoort, a.w., p. 50.

¹¹ Bereshit Rabbah 39:1; Zornberg, a.w., p. 143.

¹² Zornberg, a.w., p135.

¹³ Rashi over Gen. 12:1.

¹⁴ Zornberg, a.w., p. 165. 'Dew, on the other hand, delicately touches, awakens inner vitality and disappears.' Zie ook: R. David of Lelov, Pninei Ha- Hassidut, Jeruzalem, 1987, vol. 1, 88.

scent with a tight fitting lid out away in a corner so that its fragrance could not go forth', werd Abraham 'a jar of scent that, as soon as it was moved from that place and opened, its fragrance began to spread.'¹⁵ De zegen die Abraham zal verspreiden is die van de geur en die van de dauw. Niet de regen die neerslaat, maar de fijnzinnige aanraking, niet het systematische onderwijs, maar 'spreading hints that invoke, provoke, evoke'.¹⁶

De vierde interpretatie is 'Ga alleen zelf' (Go by yourself). 'Only one able to leave behind the natural sources of identity – home, family, culture and society – can encounter God who stands above and beyond nature.'¹⁷ *Lech lecha* betekent: bereid zijn een vaak eenzame reis te ondernemen. Een kind van Abraham zijn houdt in: moed hebben om anders te zijn, om de afgoden van de eeuw te trotseren, wat deze afgoden ook zijn.

'Het land dat Ik u wijzen zal.' Wijzen: in het Hebreeuws staat hier de hifil vorm van het werkwoord *raa*: aandachtig kijken, zien. God zal maken dat Abraham het werkelijk in ogenschouw neemt, en ook ontvangt. Het gaat niet alleen om 'aanwijzen', maar ook 'toewijzen'. Gods belofte aan Abraham is concreet, aards; zijn reis veel méér dan een spirituele zoektocht en innerlijke transformatie.

Dat God niet meteen duidelijk maakt aan Abraham waar hij heen moet trekken, en dat hij op weg moet gaan in vertrouwen dat de weg gewezen wordt, is niet zonder reden. Calvijn tekent hierbij aan dat het om een 'andere proef' gaat 'om Abrahams geloof te toetsen', namelijk of hij werkelijk gehecht was aan Gods Woord, en niet vertrouwd op wat hij zag.¹⁸

Verschillende uitleggers beschrijven Abraham als *beeldenstormer* die in zijn stad – eerst in Ur en later in Haran – de breed uitgewaaierde afgodendienst onder kritiek stelt, die daarom de support van zijn familie en zijn goede naam in de samenleving verliest. Dat zou de reden zijn waarom Abraham genoodzaakt was weg te trekken. Misschien was het al beginnen met zijn vader Terah – een reden waarom Terah al met een deel van de familie uit Ur wegtrok.¹⁹

De Statenvertalers hebben in navolging van Calvijn daarom het 'wajomer' van vers 1 vertaald met 'En de Heere had gezegd...' dus als resumé van wat er eerder gebeurd was. God heeft Abraham al uit Ur geroepen, niet uit Haran. Dat is in overeenstemming met Gen. 15:7 'Ik ben de Heere die u uit Ur der Chaldeeën geleid heb.' En ook met de woorden van Stefanus in Handelingen 7:2 'De God der heerlijkheid verscheen aan onze vader Abraham, toen hij nog in Mesopotamië was, voordat hij in Haran woonde'. Calvijn meent dat Terah, Abrahams vader, meeding in de nieuwe beweging die bij Abraham begon, 'Terah was niet zo diep verzonken in bijgelovigheden, of hij vreesde God toch nog.'²⁰

---

¹⁵ Bereshit Raba 39:2, geciteerd bij J. Sacks, a.w. p. 78.

¹⁶ Bereshit Raba 39:9. Zornberg, a.w. p. 167.

¹⁷ J. Sacks, a.w. p. 79. Sacks trekt de lijn door naar het Jodendom: 'Abraham, however, was to become the father of an *am olam*, an eternal people, that would neither decay nor decline, a people willing to stand outside the laws of nature.'

¹⁸ J. Calvijn, uitleg ad Gen. 12:1.

¹⁹ Zie voor een uitvoerige bespreking daarvan A.H. Edelkoort, a.w., p. 37v. Edelkoort schrijft Terahs vertrek uit Ur toe aan de nomadische gewoonte van om van streek naar streek te trekken. Het is ook zeer waarschijnlijk dat de goden die in Ur (Nannar) en in Haran (Sin) aanbeden werden, niet verschilden.

²⁰ J. Calvijn, uitleg ad Gen. 12:1. Zie ook de toespraak van Jozua in Sichem, Jozua 24:2 en 3.

Vers 2

De Heere belooft hier aan Abraham rijkelijk te vergoeden wat hij zal verliezen. Het volk waartoe hij behoort, de grote familie die hem draagt, de vertrouwdheid van het gezin waartoe hij behoort en de reputatie die hij geniet, dat alles moet Abraham opgeven door God, de Ene en de Enige te gehoorzamen en te vertrouwen.

Maar dit alles zal hem opnieuw geschonken worden zoals God belooft. Calvijn tekent bij deze belofte aan: 'Aangezien wij traag zijn om te gehoorzamen, zou God tevergeefs bevelen, zo Hij niet tevens ons aanmoedigde door het onderpand van Zijn genade en zegening erbij te voegen (...) want dit is zeker, het geloof staat niet vast, als het niet gegrond is op de beloften Gods.'²¹

'Tot een groot volk maken' Vruchtbaarheid is in het Oude Testament een belangrijk teken van Gods zegen. De zegen van het grote nakomelingschap wordt vaak herhaald, o.a. in Gen. 13:16, 15:5 en in 17: 4- 6. Hier ligt ook de grootste beproeving, want Abraham en Sara leken geen kinderen te kunnen krijgen (11:30).

Het woord voor volk is hier 'goj'. Gewoonlijk wordt dit woord gebruikt voor een niet-Joods volk, maar hier is het een indicatie van de *menigte*; het woord wordt soms ook gebruikt voor een zwerm sprinkhanen.

In 'zegenen' en 'groot maken' vallen de pi'el werkwoordsvormen op. Dat duidt de intensiteit aan. Het zál gebeuren.

Het Hebreeuwse woord *barak* kan oorspronkelijk *knielen* (en daarmee: zegen ontvangen) betekenen. Maar in de pi'el vorm is het *zegen bewerken* en dan gaat het om een zegen die 'staat', die niemand ontgaan kan. Hetzelfde geldt voor 'groot maken': ook hier de pi'el vorm: Gods zegen zal de oorzaak zijn van groei. Hij zal Abrahams naam machtig maken.

Verderop ga ik dieper in op de betekenis van de zegen en de implicaties voor Israël en voor de volken.

'En u zult een zegen zijn.' Het Hebreeuwse 'weh-yeh' is letterlijk 'wees een zegen' (qal imperatief als werkwoordsvorm). De Statenvertaling heeft het imperatief laten staan, maar de meeste andere vertalers doen recht aan de *waw consecutief*: een imperatief die het *gevolg* van Gods zegen aangeeft ('zodat u een zegen zult zijn'). Of zoals de NBV zegt: 'een bron van zegen zul je zijn.'

In het literaire verband van de tekst is het niet waarschijnlijk dat God Abraham een nieuwe opdracht geeft, nee hij zal een zegen zijn voor anderen in de manier waarop hij zelf gezegend wordt.

Juist in de afhankelijkheid van de Gever, in zijn bereidheid te ontvangen, zal Abraham kunnen geven. Maar er is geen sprake van automatisme. De zegen is bedoeld om doorgegeven te worden. Het deksel moet van de parfumpot, zodat de geur zich kan verspreiden.

Zoals Jezus leert in het gebed des Heeren: 'vergeef ons onze schulden, zoals ook wij aan anderen vergeven.' Als het doorgeven van de zegen stagneert, stagneert ook het ontvangen.

---

²¹ J. Calvijn, uitleg ad Gen. 12:2. In Jesaja 51:2,3 wordt dit leven-uit-de-toezegging-Gods van Abraham ten voorbeeld gesteld voor hen die in de ballingschap treuren over de verwoesting van Sion.

Vers 3

In deze woorden klinkt de vriendschap en de liefde van God door; ze klinken hier al als een plechtige verbondsformule (die herinnert aan de verwoording waarmee vorsten in die tijd een bondgenootschap aangingen).

Het is niet om het even in welke verhouding mensen tot Abraham zullen staan. Wie hem zegenen, zal God zegenen, en ook omgekeerd. God zal vloeken – het tegendeel van zegen bewerken, dat is dus klein, onbelangrijk, en zwak maken – wie Abraham vloeken. Het eerste vloeken (waarmee God handelt) is een sterke vorm van zegen onthouden. Het tweede vloeken (wat aan Abraham gebeurt) betekent letterlijk gering of klein achten ‘to make despicable’. Edelkoort concludeert uit dit deel van de tekst dat Abraham tweespalt zal brengen onder de mensen.²²

Er kan geen sprake zijn van neutraliteit. De zegen die God Abraham geeft roept erkenning en navolging op, óf verzet en verachting. Misschien ligt in deze woorden al besloten wat het Joodse volk in de geschiedenis zal overkomen, en ook dat Abrahams nakomeling Christus een val en opstanding voor velen zal worden.

God focust zijn heilsplan op één mens die Hij verkiest en roept. Op één volk. Op de Ene die het Licht zal zijn voor de volken, de Knecht van de Heere, die zijn stem niet zal verheffen op de straat, maar de Lijdende is die, zegt de profeet Jesaja om onze zonden is verwond. Hij is de Verkorene en de Verworpene.

‘In u zullen alle geslachten van de aarde gezegend worden.’ Het ‘in u’ is betekenisvol. Het impliceert dat God mensen in dienst neemt om Zijn zegen te verspreiden. God schakelt het vertrouwen en het geloof van mensen in bij de zorg voor Zijn schepping. Hij kiest Zich mede-arbeiders bij de uitvoering van Zijn heilsplan voor een verloren wereld.

Zo is het vaak in de Bijbel. Hij schakelt Adam en Eva in om de tuin te bewerken; Hij roept Noach om de ark te bouwen. Hij zegent het gebed van Hanna, de moeder van Samuël in een geestelijk dorre tijd. Hij gebruikt de overgave van Maria in Zijn heilsplan. ‘In u’ kan dan ook betekenen: in uw weg van geloof, en in uw gehoorzaamheid zullen andere volken zegen ontvangen.

Vervolgens: God begint niet bij elk mens opnieuw, maar Hij werkt in de *toledoth*, de lijn van de generaties. In u, dat wil ook zeggen: in allen die uit u voortkomen, in het grote volk waarvan u de stamvader bent zal de wereld gezegend worden.

Calvijn betreft de zegen die uit Abraham voortkomt vooral op de komst van Christus. Hij verwijst daarbij naar Gen. 22:18 (‘in uw nageslacht zullen alle volken van de aarde gezegend worden’), wat de apostel Paulus betreft op Christus (Gal. 3:16v.).²³

Tot nu toe vertaalde de NBV deze zinsnede met ‘Alle volken op aarde zullen wensen gezegend te worden als jij’. Het werkwoord ‘barak’ kan taalkundig in de nifal werkwoordsvorm zowel passief (gezegend worden) als reflexief (zich zegenen) vertaald worden. De NBV heeft vanwege louter taalkundige motieven bovengenoemde vertaling gekozen op basis van de reflexieve vorm. De grote meerderheid van vertalingen (waaronder (H)SV en NBG51) heeft gekozen voor de passieve vorm. Hier zijn zowel taalkundige als theologische argumenten voor. Ook is in dit in lijn met vroege vertalingen van Genesis (o.a.

---

²² A.H. Edelkoort, a.w., p. 59.

²³ J. Calvijn, uitleg ad Gen.12:3 ‘Dus zegent God m.i. alle volken in Zijn knecht Abram, omdat in zijn lendenen Christus was besloten.’ Calvijn gaat hier kort de discussie met de rabbijnse uitleg aan.

Septuaginta) en citaten in het Nieuwe Testament. De herziene versie van de NBV (NBV21) kiest nu wel voor de traditionele vertaling²⁴.

'Geslachten van de aardbodem' (mispehot ha adama). Mispehot kan bijna elke vorm van gemeenschap betekenen: familie, clan, stam en ook natie. 'Ha adama' is dus hier niet 'eredz' de wereld, maar de aarde, de grond, het land, en daarmee ook wel het aardoppervlak. Hier bedoelt de schrijver: alle gemeenschappen die het aardoppervlak bewonen. Juist de toledoth in Genesis onderstreept dit: God is de Schepper en eigenaar van de volken. Ook al verzetten de volken zich tegen Hem, Hij blijft zich met hen bemoeien. Maar Hij overweldigt hen niet; hij bespeelt hen niet als marionetten. Hij gebruikt de vrijheid, gehoorzaamheid en het vertrouwen van één mens, Hij gaat de weg van verkiezing, roeping en gehoorzaamheid van één volk om de volken van de aarde te zegenen.

Vers 4

'Toen ging Abram op weg.' *Waj-yelek*, hij ging; hij zette zich in beweging, samen met zijn vrouw en zijn neef Lot. Met hun have en goed, zoals vers 5 aangeeft, niet alleen het materiële goed wat hij bezat, maar ook de mensen die bij hem in dienst waren als knechten of slaven.

'Hij ging' is vol betekenis. Abraham gaat - tegen alles in. De bijlslagen van Gods verkiezing maken Abraham en de kring van zijn familie los van de zekerheid en veiligheid van de hen vertrouwde omgeving, slechts de dunne draad van vertrouwen volgend en het geloof dat God steeds opnieuw zou spreken en hun de weg zou wijzen. Abraham had zijn leven niet meer in eigen hand, en zo alleen zou hij tot een groot volk worden en tot een zegen voor alle volken.

Hij ging *zoals de Heere tot hem gesproken had*. Met andere woorden hij bleef in Haran bij zijn voornemen, nadat hij eerder Gods stem had gehoord, en liet zijn gehoorzaamheid niet door de dood van zijn vader onderbreken.

IV. De inhoud van de zegen

Abraham als type van het Joodse volk

J. Sacks spreekt van Abraham als een nieuwe 'type' - tupos. Hij draagt als geroepene een nieuwe verantwoordelijkheid, en hij doet dat in vrijheid, niet omdat hij daartoe gedwongen of geprest wordt. Daarmee is hij volgens Sacks het prototype van het Joodse volk. Judaïsme is een religie van vrijheid en van het verantwoordelijkheidsbesef om zorgvuldig met die vrijheid om te gaan.²⁵

Waar Adam persoonlijke verantwoordelijkheid ontkende, en Kaïn morele verantwoordelijkheid, waar Noach faalde voor de test van collectieve verantwoordelijkheid, neemt Abraham al deze verantwoordelijkheden op zich. Hij gaat daarom een *vrijwillige* ballingschap aan. God roept hem en schenkt hem tegelijkertijd de vrijheid om te handelen.

Dat is volgens Sacks één van de zegeningen van Abrahams nakomelingen voor de wereld. Het besef dat een mens geroepen is om vrij te zijn en persoonlijk, moreel, collectief verantwoordelijkheid te dragen. De opdracht om goed te handelen komt niet uit onszelf op, maar van buiten naar ons toe, van de eeuwige God.

---

²⁴ Zie: <https://www.bijbelgenootschap.nl/zegen-abram-revisie-probleem/>

²⁵ J. Sacks, a.w.p. 68.

Drie zegeningen voor de wereld in Abraham

Er zijn veel meer zegeningen die van Abraham als 'type' naar de volken vloeien. Dat blijkt volgens Sacks duidelijk uit het vervolg. Onder meer dit:

(1) *De gastvrijheid jegens vreemdelingen* – Abraham diende God en verwelkomde vreemdelingen (Gen. 18). 'Abraham, father of monotheism, knew the paradoxical truth that to live the life of faith is to see the trace of God in the face of the stranger (...) That was Abraham's greatness. He knew that serving God and offering hospitality to strangers were not two things but one.'²⁶

(2) *Het twisten met God*. God zelf vertelt Abraham wat Hij gaat doen met Sodom en zo nodigt Hij hem als het ware uit om te pleiten voor de rechtvaardigen die nog zijn overgebleven. Abraham opent de reeks van '*disputen*' met de Heere die het Oude Testament ons vertelt: die van Mozes, Jeremia en Habakuk. Want God regeert niet *by might, but by right*. Er moet niet alleen een strafpleiter zijn, maar ook een advocaat. Dat is het fundament van de Torah: de zegen van het verbond gaat samen met *gerechtigheid*.²⁷

(3) *De volharding in geloof*. In de haast onmogelijke vraag van God om zelfs de zoon der belofte aan Hem terug te geven, wordt Abraham uitzonderlijk op de proef gesteld (Gen. 22).²⁸

Op de achtergrond speelt de spanning tussen de keuzes van Lot en die van Abraham. Lot laat zijn oog vallen op de vruchtbare vlakte van Sodom. Lot laat de *shalsholet*, de zigzag beweging of ambivalentie in levenskeuzes zien: ben je een bewoner of een pelgrim? Verberg je je diepste identiteit als geroepene van de eeuwige God, door je tentpinnen diep in de grond te zetten in het land waar je te gast bent, of laat je zien dat je een doortrekker bent?

Dat is de voortdurende spanning die het Joodse volk meedraagt: die tussen de blijver en de vreemdeling. Abraham neemt de spanning op zich, de pijn van het wachten, van het uitzien naar een ander vaderland, van het geloof in en de gehoorzaamheid aan de God die leven is en leven geeft ver boven de tijdelijke welvaart en het zoeken van kortstondig geluk in het hier en nu.

Het geloofsvertrouwen – het vaste geloof dat God zal geven wat Hij belooft – moet het hebben van 'horen' en niet van 'zien'. Dat besef is misschien de belangrijkste zegen die het Joodse volk meebrengt voor de volken op aarde.

De zegen voor de volken die in Abraham wordt beloofd is de opheffing van de vloek over Babel. Na 'Babel' worden de volken uiteen gedreven: de ene familie van de mensheid wordt uiteengejaagd in een veelheid van families, stammen en volken (Gen. 10:5, 20, 31 en 11:9). Bovendien was de aardbodem vervloekt na de val in het paradijs (Gen.3:17). Nu zullen door de zegen van Abraham de verdeelde volken weer bij elkaar worden gebracht en de aardbodem zal opnieuw vrucht voortbrengen. 'The blessing of Abraham was once more to unite the divided families, and change the curse, pronounced upon the ground on account of sin, into a blessing for the whole human race.'²⁹ In de roeping van Abraham en Gods belofte van zegen voor de volken door hem ligt de hele volheid van Gods raad voor het heil van de mensheid vastgelegd.

---

²⁶ J. Sacks, a.w.p. 101.

²⁷ J. Sacks, a.w.p. 107. '...the implication is truly extraordinary. God needs humanity to become His partner in the administration of justice. He needs to hear the dissenting voice.'

²⁸ Zie ook: Rom. 4:18v en Hebr. 11:17-19.

²⁹ C.F. Keil en F. Delitzsch, *Commentary on the Old Testament, Vol. I, The Pentateuch*, Grand Rapids, 1978, p. 193.

Beproefd op de zegen van de vruchtbaarheid

Zegen is in Joodse ogen niet in de laatste plaats de zegen van de vruchtbaarheid. Juist op dit punt wordt Abraham geloofsvertrouwen buitengewoon beproefd.

Uit Abrahams 'ontsnappingsroutes' blijkt hoe spannend dat is, hoe God zelf daarin telkens weer het initiatief moet nemen. Hoezeer het geloof op de proef wordt gesteld als alle menselijke pogingen worden afgesneden. Drie keer loopt Abrahams vluchtweg dood, omdat het niet de weg van Gods belofte is.³⁰

Allereerst met Lot, die Abraham misschien als erfgenaam ziet. Lot kan echter de geloofsgehoorzaamheid niet opbrengen; hij faalt door zijn begeerte naar de vruchtbare grond van Sodom; er volgt een scheiding tussen oom en neef (Gen. 13:8, 9).

Vervolgens rekent Abraham misschien op zijn knecht Eliëzer (Gen. 15: 2, 3). Als hij Eliëzer zou adopteren als erfgenaam, kunnen diens kinderen gezien worden als erfgenamen van Abraham. Maar ook deze weg is onbegaanbaar.

Tenslotte moet bij de volstreekte onvruchtbaarheid van Sara, Hagar hem het beloofde nageslacht bezorgen (Gen. 14: 4 – 6). Haar kind Ismaël kan echter evnmin het kind van de belofte zijn. Ismaël is het kind van de gehoorzaamheid volgens de eis van de wet. Ismaël zal óók een stamvader worden van velen en gezien worden als de vader van allen die zich onderwerpen aan de eisen van Gods heiligheid en rechtvaardigheid. Gods zorg gaat óók over hem.

Hij kan echter niet de drager van de genade en de belofte zijn, noch het kanaal van Gods zegen voor de volken. Ismaël kan geen subject zijn, in het doorgeven van Gods zegen, alleen object. Zijn nakomelingen moeten zelf de zegen ontvangen van de kinderen-der-belofte.

Wat kan de zegen van Abraham zijn die via Israël ten goede komt aan de Arabische volken, grotendeels moslims? Vanwege de spanning en de haat tussen Israël en de Arabische volken is er eerder sprake van vloek dan van zegen. Toch kan het wonderlijk lopen: geregeld werden in de afgelopen jaren ernstig verwonde mensen in de Syrische burgeroorlog opgevangen in Joodse ziekenhuizen, en met zorg behandeld door Israëlische artsen.

De Messias: de hoop voor de volken

Van alle profeten is het alleen de profeet Jesaja die Abraham bij herhaling noemt.³¹ In Jes. 51:1 en 2 brengt de profeet de roeping van Abraham en Sara voor het voetlicht als de bron van Gods heilsweg met Israël midden in de crisis van de Babylonische ballingschap. In de hoofdstukken ervoor en erna valt het licht daarbij op de Knecht van de Heere. Hij is geroepen om de stammen van Jakob weer op te richten en Hij is gegeven als een Licht voor de heidenen (Jes. 49:6). Wat de zegen gebracht door de Knecht van de Heere zal betekenen wordt in vers 9 en 10 beschreven. Er zal bevrijding zijn en vrede, en genoeg voor iedereen, want de Ontfermer zal hen leiden. Eerder (Jes. 11) schreef Jesaja over de Knecht-Messias en Zijn vrederijk, die de hoop is voor alle volken.³² Misschien is dat de samenvatting van de zegen die van Israël uitgaat: dat er hoop is voor een wereld-in-crisis, dat vrede wordt beloofd voor de verdeelde volken en de uitgeputte aardbodem.

Het lijkt er in eerste instantie op dat de profeet zelf de geroepen knecht is (49:1v). Daarna wordt Israël aangesproken als Gods Knecht. 'U bent Mijn Knecht, Israël, in Wie Ik Mij zal

---

³⁰ J. Sacks, a.w.p. 90-92.

³¹ Jes.29:22; 51:2 en 63:16.

³² Jes. 11:10, 'Naar Hem zullen de heidenvolken vragen', door Paulus aangehaald in Rom. 15:12 'Op Hem zullen de heiden hopen.'

verheerlijken' (49:3). In de hoofdstukken 50 – 53 krijgt de Knecht steeds meer de kenmerken van de Gezalfde van de Heere, die als Knecht zal lijden en sterven voor de zonden van het volk.

In de christelijke exegese zijn de Jesaja teksten over de Knecht altijd betrokken op Christus, de Lijdende Knecht. Hier scheiden de wegen van de rabbijnse uitleggers en de christelijke theologie. Een scheiding die in het Nieuwe Testament volop en pijnlijk aanwezig is in het Evangelie van Johannes, het boek Handelingen en de Paulinische brieven.

Kern van de Nieuwtestamentische uitleg van de zegenbelofte aan Abraham vinden we in Galaten 3. 'In Hem is de zegen van Abraham naar de heidenen toe gekomen, opdat wij de belofte van de Geest verkrijgen zouden door het geloof', zegt de apostel Paulus (Gal. 3:14). Daarvoor is Christus zelf een vloek geworden: voor ons, om ons te verlossen van de wet die voor ons niet meer tot zegen was, maar tot veroordeling. En zoals Abraham door het geloof deel kreeg aan de belofte van de zegen, zo zullen wij de belofte van zegen in Christus ontvangen door het geloof in Hem.

Het is de 'volle zegen' van het evangelie van Christus waarmee de apostel naar de gemeente in de Rome hoopte toe te komen (Rom. 15:29).

Dat is wat de christelijke theologie de eeuwen door heeft vastgehouden (naar de Schriften): door Zijn lijden, sterven en opstanding, door de belofte van de Heilige Geest, door de verkondiging van het Evangelie en door de zending van de apostelen is de aan Abraham beloofde zegen ten goede van alle volken van de aarde gekomen. Dit is de geestelijke en eeuwige zegen van een nieuw burgerschap en van het erfgenaam zijn van een hemels Koninkrijk, de eeuwige stad die Abraham al verwachtte.

Daarbij vergat zij vaak pijnlijk de beloften van herstel voor Israël, Gods eigen volk.

Delen in de zegen van Abraham en van Israël - *het tegoed van het Oude Testament voor de West-Europese kerk en voor de samenleving*

Een belangrijk deel van de zegen in Abraham en in Israël is te vinden in de Thora die de bron is voor het hele Oude Testament en de Joodse rabbijnse traditie, opgenomen in de Talmoed en uitgewerkt in de Halacha (de praktische uitwerking van Gods leefregels), de Berachot (de dagelijkse zegenbeden en lofzeggingen) en bijvoorbeeld de Haggada van Pesach (kortweg de liturgie voor de Pesachviering).

Wat houdt dit 'tegoed' van Het Oude Testament en de Joodse traditie voor de West-Europese kerk en de samenleving van vandaag in? In noem zeven punten:

(1) De zegen van verbondenheid en verbond.

De huidige Westerse cultuur tijd is sterk gefragmenteerd. De meesten van ons zullen bijvoorbeeld verschillende rollen te vervullen hebben: die van vader of moeder, opvoeder, klasgenoot, collega, werknemer of werkgever, vriend(in), gemeentelid, gemeenteraadslid, mantelzorger...Het kost veel tijd en energie om al die fragmenten aandacht te geven en met elkaar te verbinden. Meestal lukt dat niet zonder ons te haasten.

Bovendien zijn mensen in onze samenleving nogal op zichzelf gericht: op het zoeken van het eigen geluk, het beleven van de eigen vrijheid, en het maximaal benutten van de eigen

leefruimte. In zo'n samenleving zijn verbondenheid en verantwoordelijkheid voor een groter onszelf overstijgend verband niet vanzelfsprekend.

Ook de Torah en de profeten leren ons dat verbondenheid niet vanzelf spreekt. De God van Israël heeft in Abraham een nieuw volk geroepen om drager van Gods zegen te zijn. Daarvoor heeft God een bijzonder verbond gemaakt, met Abraham en zijn nakomelingen. Het verbond sticht gemeenschap, maar vraagt ook de verantwoordelijkheid van de gemeenschap voor elkaar en voor de vreemdeling. Vandaar de geboden die bedoeld zijn om het leven met elkaar goed en zuiver te houden, om het kwaad (dat wat de gemeenschap schaadt en uiteendrijft) te verwerpen, met respect handel te drijven, geen woekerwinsten te maken, goed voor het land en voor de aarde te zorgen.

(2) De zegen van de geboden en de ontmaskering van de afgoden

Het eren en dienen van de ene ware God, de Schepper en onderhouder van de wereld, brengt de ontmaskering van eigentijdse afgoden teweeg.

Het 'Sjema Israël' doet een beroep op ons hart, onze ziel, ons verstand en ons lichaam. God liefhebben boven alles impliceert dat we onze ziel en zaligheid niet verbinden met de aantrekkelijke goden-van-de-tijd. Voor ons zou het kunnen gaan om alles waaraan in onze samenleving grote waarde wordt toegekend, bijvoorbeeld: bezit en consumptie, werk en productiviteit, economische groei en winst, macht en invloed, eten en drinken, seksualiteit en liefdesrelaties, gezin en familie, veiligheid en verzekeringen.

Al die dingen zijn op zich niet verkeerd, het zijn zelfs gaven van de Schepper, die we met dankbaarheid mogen genieten. Als de mens zich deze gaven trots toe-eigent zonder verwondering en al zijn geluk eraan verbindt, bindt hij zich aan de zegen in plaats van aan Hem die zegent. Dan maken de machten van 'maakbaarheid', 'meer', 'mijzelf' en 'materie' hem tot slaaf.

De Thora openbaart ons de Schepper van alle leven, de God die zich verbindt aan Abraham en in hem aan de hele mensheid. De Thora houdt ons ook de spiegel van de oerzonde voor: God niet erkennen als de Gever, en het leven beschouwen als een project waarin de mens vrij is om te doen wat hij wil. Een daarmee de vloek die komt over de mens die zichzelf dient, zich uitlevert aan zijn verlangens en een slaaf wordt van de afgoden die hij zelf gemaakt heeft.

Kortom: de Tien Geboden behoeden de samenleving voor chaos. Niet alleen de geboden waarin gewaakt wordt voor het schaden van de naaste en waarin het respect voor de mensen om ons heen wordt geboden. Ook de geboden waarin we opgeroepen worden om af te zien van de god die we in het diepst van onze gedachten zijn. De streep door het 'ik ben' dat alleen zichzelf wil dienen, en de afhankelijkheid erkennen van het grote 'Ik Ben'.

Ons geluk, onze naam en onze productiviteit zijn niet het belangrijkste op aarde en dat krijgt een mens van zichzelf niet mee. Die kennis hebben we via Abraham en via Israël gekregen en de God van Israël moet dit (omdat we zo hardleers zijn) door Zijn Geest in ons hart verankeren.

(3) De zegen van de rustdag

De zegen van de rust hangt nauw samen met de zegen van het vieren. Het gebod van de sabbat die in het bijzonder gezegend wordt, behoedt ons om altijd maar door te gaan met werken, met productiviteit, met het halen van doelen, met verbeteren, efficiënt maken en

ga zo maar door. Het rusten van de sabbat is niet doodop neervallen en uitblazen. Het is: vreugde toelaten, je verwonderen in dankbaarheid over het leven, dat je er bent, dat de wereld er is, dat God er is.

De sabbat is als de bruiloft waar je misschien een jaar naar toe hebt gewerkt. Op de dag zelf is het klaar, dan is het tijd om te vieren, om de vreugde te genieten van de dag dat je aan elkaar gegeven wordt. Het geschenk van elkaar. Al het voorbereidende werk was niet voor niets: nu is de tijd aangebroken om te genieten en te vieren.

De Joodse sabbat staat haaks op het ritme van produceren en consumeren van een 24 uren economie. Er is praktisch geen land in de wereld dat voorbijgaat aan het weekritme, aan de rustdag, eens in de zeven dagen. En het breekt ons zuur op wanneer we dit ritme veronachtzamen. Rust nemen in het ritme van de dag en van de week is nodig in een veeleisende en fragmentarische samenleving, waarin zoveel (jonge) mensen burn out raken, en waarin zelfs ontspanning een 'product', een consumptieartikel is geworden.

(4) De zegen van de feesten.

Op de feesten leerde Israël gedenken. De feesten roepen niet alleen in herinnering, zoals de bevrijding uit Egypte, de tijd in de woestijn, de wetgeving en de vernieuwing van de tempel. Ze geven ook ruimte aan de dankbaarheid voor het leven, de vreugde over groei, het vieren van de zegen.

De Joodse feesten waren voor het volk Israël 'sabbatsweken' in de jaarkring. Elk Joods gezin en elke Joodse familie deed eraan mee in verbondenheid met de hele gemeenschap. De tempeldienst, de offers, de grote verzoendag, later de erediensten in de synagoge op de vooravond van sabbat of sabbatmorgen, dat alles sloot aan bij de eredienst in het gezin of in de familie: de sabbatsmaaltijd, het feest van de ongezuurde broden, de pesachviering, het loofhuttenfeest bijvoorbeeld.

Telkens werd het geschenk van het goede leven en de opbrengst van het land, van bevrijding uit slavernij, van de gave van het verbond en van de wet gevierd in dankbaarheid.

Die jaarcyclus beheerst de Joodse samenleving nog steeds, hoewel het voor de meeste seculiere Joden meer een culturele traditie is dan dat ze gevoed wordt door het geloof in de God van het verbond.

(5) De zegen van de berachot

Er zijn verschillende soorten berachot (zegenbeden): gebeden waarin God als bron van zegen en bron van vreugde wordt gedankt, de lofzegging voorafgaand aan het volbrengen van een van de opdrachten of geboden (bijvoorbeeld het uitspreken van de priesterlijke zegen), of algemene uitingen van dankbaarheid voor het voedsel, voor de levenspartner of het zegenen van een moeder of van een kind.

Meestal begin zo'n gebed met 'Gezegend zijn Gij, Heer onze God, Koning van de hemel en van de aarde...'

Een van de bekendste berachot is de *amida*, het achttiengebed: oorspronkelijk achttien en vanaf de Middeleeuwen negentien lofprijzingen en zegeningen.

De gebeden zijn meestal onderdeel van de *avoda*, het gebed verbonden aan de tempeldienst. Avoda kun je dan vertalen als: *liturgie*. Naast de officiële gebeden

onderscheidt de Joodse traditie ook het *avoda sjèbalev*, de eredienst-van-het-hart, het persoonlijke en spontane gebed.³³

Hoe belangrijk is het gebed en de zegen voor een familielid die op reis gaat, of gaat emigreren, voor een kind dat gaat studeren, voor een ernstig zieke, bij een huwelijk of bij een jubileum. Die kan in het verband van de gemeente gegeven worden door een ambtsdrager of in het verband van de familie, door een pater of mater familias, een oom of grootouder bij wie je weet dat het in goede handen is.

Iedere christen kan ook deze dienst van zegenen verrichten, zoals Zondag 12 van de Catechismus leert: Christus zet zijn priesterlijke dienst voort in elk die door het geloof deelt in de zalving van Hem.

(6) De zegen van de praktische levenswijsheid

Hoewel de Mozaïsche wetgeving volstrekt niet één op één is toe te passen op een moderne Westerse economie, zijn er talloze regels in de Thora over eten en drinken, omgaan met geld en goed, relaties en omgaan met de schepping die we ook vandaag niet zonder schade kunnen voorbijgaan.³⁴

En laten we de levenswijsheid niet vergeten die in de Geschriften meekomt: het boek Job, waarin de eeuwenoude worsteling met het probleem van het kwaad tegenover een almachtig en goeddoend God een verrassende literaire stem krijgt. Of het boek Prediker dat eerlijk het besef van zinloosheid en vergankelijkheid van het leven beschrijft. Of het boek Hooglied over de hartstochtelijke en onverbloemde liefde van een man en een vrouw voor elkaar als een spiegel van de relatie tussen God en Zijn beminden. Of het boek Spreuken met zoveel praktische levenswijsheid. Onvoorstelbaar veel zegen komt er in de Geschriften mee.

En niet te vergeten: de roep om gerechtigheid en zorg voor de arme en verdrukte, voor hen die het niet lijken te redden vanwege verlies van goed en van geliefden en van gezondheid. Of de profetische kritiek op mensen die zichzelf verrijken ten koste van minder bedeeden. 'Wee hen die huis bij huis trekken, akker bij akker voegen, tot er geen plaats meer over is.' (Jes. 5:8) is een actuele stem in een tijd waarin rijke beleggers en projectontwikkelaars huizen opkopen om die vervolgens tegen woekerprijzen te kunnen verhuren.

---

³³ Zie over het belang van liturgische én spontane gebeden het voorwoord van Jonathan Sacks in *Koren Siddur*, Jeruzalem, 2009.

³⁴ Het is hier niet de plek om op het ongemak en de weerbarstigheid van Oud-Testamentische teksten in te gaan, zoals bijvoorbeeld de reinheidswetten in het boek Leviticus en de doodstraf die uitgesproken wordt bij seksuele grensoverschrijdingen. Dat vraagt een ander artikel. Maar ik wil de kritiek hier wel kort noemen. Zie bijvoorbeeld het artikel van Samuel de Lange, *De barse wetten van Leviticus*, in *Trouw* van 8 september 1998. Hij schrijft naar aanleiding van de Thora teksten die Huub Oosterhuis en rabbijn Awraham Soetendorp lazen en uitlegden in *De Rode Hoed*: 'Potsierlijk is het wel een tekst te horen loven die niet zou misstaan als beginselverklaring van de Taliban.' Voor veel eigentijdse godsdienstsociologen en cultuurcritici brengt de godsdienst van Israël minstens zoveel vloek als zegen mee. Haat jegens de lhtbi-gemeenschap, vrouwenverachting en wreedheid, zijn termen die vaak boven komen drijven. Zie ook de verbeterde atheïstische kritiek van Richard Dawkins op het Oude Testament in 'God als misvatting', Amsterdam, 2006, p. 257v.

(7) De zegen van gegronde hoop

Maar vooral is de zegen van Israël het profetisch vergezicht, de verwachting van een nieuwe tijd, waarin de Geest zachte harten zal geven in plaats van stenen harten, waarin het altijd weer opstekend egoïsme zal worden weggenomen, waarin God zelf zal komen om Zijn rijk van vrede en gerechtigheid te vestigen op aarde.

Dat is de kern van de hoop in dreigende tijden. Hoop houdt niet in dat wij met technische ontwikkeling en economische voorspoed de wereld in goede banen zullen leiden. Daartoe blijken we niet in staat te zijn – de afgelopen eeuw is de meest vernietigende ooit geweest. Hoop betekent wel dat we het Rijk Gods verwachten waardoor we vandaag met veel moed bezig mogen zijn in ons dagelijks werk.

Christenen belijden: in Christus worden al de zegeningen van de Joodse gemeenschap samengevat. In Hem komen alle schatten en gaven samen. In Hem woont de volheid van God lichamelijk. In Hem breekt de sabbat werkelijk aan. Hij biedt in de meest diepe zin de vrede van God aan, omdat Hij een mens verlost van zichzelf, van zijn verlangen ook als godsdienstig mens iets te betekenen. En van zijn zucht naar macht in de wereld – dat wat de bouwers van de toren van Babel in vervoering bracht.

Aan Abraham werd het Evangelie verkondigt: 'In u zullen al de volken gezegend worden'. Door het geloof in de God van Abraham delen de heidenen in de belofte aan Abraham. Daarom zegt de apostel Paulus in Ef. 2:12 'Bedenk... dat u in die tijd zonder Christus was, vervreemd van het burgerschap van Israël en vreemdelingen wat betreft de verbonden van de belofte. U had geen hoop en was zonder God in de wereld. Maar nu, in Christus Jezus, bent u die voorheen veraf was, door het bloed van Christus dichtbij gekomen.'

Deze hoop van Israël is een krachtig medicijn voor een rusteloze, op geluk en winst gebaseerde samenleving.

V. Van Genesis 12 naar de gemeente anno 2021.

Hier wat voorbeelden en suggesties hoe we vanuit Genesis 12 de verbinding kunnen leggen naar onze eigen situatie.

God verkiest en schakelt in

God verkiest: een mens, een geslacht, een natie. Het is het initiatief van de God van het verbond, die Zijn plan van zegen ontvouwt in de geschiedenis. Zijn weg is een weg met mensen. Hij neemt in dienst, Hij schakelt in. Dat doet Hij nog steeds. Wij zijn Gods medewerkers, zegt Paulus. Hoe doet Hij dat vandaag? Hoe schakelt Hij jou en mij in?

Door het geloof in Christus delen we in al Zijn schatten en gaven (vr/antw 55 van de Heidelbergse Catechismus). Hoe zullen we die gaven gebruiken ten goede van de anderen? Gewillig en met vreugde, zegt de Catechismus.

Volhouden op de weg van geloof en gehoorzaamheid -

Verkiezing en verbond vragen ook om gehoorzaamheid – navolging. Het geloof en de gehoorzaamheid van één leidt tot grote zegen voor een heel volk. In de Bijbel vinden we daar veel voorbeelden van – Abraham, Jozef, Mozes die zegt 'Hier ben ik' (Ex. 3:4), Hanna, Joseba, de dochter van koning Joram, die Joas redde (2 Kon. 11:2), Jesaja die zegt: 'Hier ben

ik, zend mij' (Jes. 6:8), Daniel, Maria.... Hoe kun jij het volhouden op een moeilijke plek, een eenzame post, in je straat of wijk, op je werk, in de gemeente?

Het kan alleen dank zij Hem, die als de grote Zoon van Israël een weg van volstrekte eenzaamheid ging, uit liefde voor mensen. Hij die vasthield aan de Vader, tot het laatste bittere moment. Die daardoor de Leidsman en Voleinder van het geloof is geworden.

Je kunt het leven niet winnen zonder het te verliezen.

De zegen beloofd aan Abraham is verbonden met zijn vertrek. Abraham moet alles opgeven. Door Gods verkiezing worden wortels doorgehakt, de zekerheden van bloedbanden, reputatie, land, religie. Hij moet leven van de belofte, van Gods stem, terwijl hij niets zichtbaars heeft om zich aanvast te klampen.

Soms worden onze zekerheden ons uit handen geslagen, bijv. door een crisis in het werk, in de familiekring of wat betreft gezondheid. Hoe gaan we daarmee om? Calvijn zegt dat God ons oefent om ons niet aan het aardse leven vast te klampen.³⁵ Maar als we het goed hebben, wanneer er veel is om dankbaar voor te zijn, hoe zullen we dan toch de weg van Gods belofte gaan?

Er komt zegen mee in het opgeven van onze zekerheden, in het gaan van de weg van geloof en vertrouwen. Wat zijn zekerheden die de geestelijke en eeuwige zegen in de weg staan?

Christus zegt: 'Wie zijn leven zoekt te behouden, zal het verliezen, maar wie zijn leven verlies omwille van Mij en van het Evangelie, die zal het behouden.'

Leven van Gods beloften

Abraham moest het hebben van wat hij hoorde, niet van wat hij zag. God ging een weg met hem, en betrok hem gaandeweg in Zijn grote heilsplan. Hoe zal Gods weg met Abraham voor ons tot zegen zijn? Het kan niet anders dan dat we ons in onze keuzes laten leiden door Gods stem. We hebben 'innerlijke luistervaardigheid' nodig. We kunnen geen leiding geven aan onszelf en aan anderen zonder deze luisterende houding.³⁶ We moeten letten op Gods wegen, met Abraham en de aartsvaders, met Israël, en elkaar helpen om *heden* acht te geven op zijn stem (Ps. 95).

De Geest van de waarheid doet ons uitzien naar de vervulling van Gods belofte. Het Evangelie zegt ons dat in Christus al onze hoop is. Hij is de hoop der heerlijkheid (Kol. 1:27). In Christus wordt ons beloofd: een nieuwe familie (Zijn lichaam), een nieuwe bestemming (een eeuwig zekere woonplaats bij de Vader), een nieuwe naam (die van gekende door God, die van erfgenaam van Gods Rijk).

Gezegend met Israël

De zegen van Israël wordt concreet in de geboden, in alle wetten voor het leven met elkaar, in de dienst van de priesters, de gebeden, in de sabbat en de feesten. Je kunt niet zeggen dat die in Christus zijn afgeschaft, wel: vervuld. Wat betekent dat concreet? Bijvoorbeeld dat gelovigen uit de heiden niet voorbij kunnen gaan aan het sabbatsgebod. Wat brengt dit gebod aan zegen mee voor Israël (de rust, het vieren, de meditatie over het leven)? En voor

---

³⁵ J. Calvijn, *Institutie*, Boek III, 9

³⁶ Veel van de commentaren van Jonathan Sacks bij de wekelijkse Thora-lezingen gaan over wijs leiderschap. Zie bijvoorbeeld zijn *Lessons in Leadership: A Weekly Reading of the Jewish Bible*, Norman, 2015.

ons? Misschien is het vieren van de rust deels verschoven naar de zondag. Ook nu is het vasthouden aan een ritme van rusttijden belangrijk, zeker in een 24 uren economie.

Door tijden van rust en van stilte wil de Heere ons oefenen in het rusten van de zonde (Zondag 38 van de Heidelbergse Catechismus) en het uitzien naar de sabbatsrust die overblijft voor het volk van God (Hebr. 4:9).

Maar er is veel meer in de Joodse traditie, dat ons kan helpen het leven met God vorm te geven: vaste gebedstijden, de liturgie in het gezin rondom de maaltijd en bij het vieren de christelijke feesten³⁷, de priesterlijke dienst van het zegenen van de ander, bijvoorbeeld iemand die op reis gaat, een kind dat gaat studeren.³⁸

Of bij het vieren van een jubileum: een moment van dankbaarheid, een gebed, het uitspreken van de zegen voor geliefden, familieleden, werknemers, collega's burens...

Christus is ons daarin voorgegaan, wiens leven een en al zegen was, en in wiens lijden, sterven en opstanding de grootste zegen is gegeven voor Zijn eigen volk Israël en voor alle volken van de aarde.

VI. Excurs - zegenen in Oude en Nieuwe Testament³⁹

Het Oude Testament

In het Oude Testament is zegen allereerst verbonden met *wat God doet*. Hij zegent de vissen en de vogels (Gen. 1:22), in het bijzonder de mensen (1:28) en Hij verbindt zijn zegen aan de sabbat (Gen. 2:3 en Ex. 20:11), en in het bijzonder spreekt Hij Zijn zegen uit bij de roeping van Abraham, een zegen die overgedragen wordt op Abrahams nakomelingen: Izaäk (Gen. 26:2 – 5, 24) en Jakob (Gen. 28:13).

'Ik zal zegenen' is niet zomaar een woord of klank, maar de aanwezigheid van kracht. Als God de zegen gebiedt, komt er ook iets tot stand, zoals Zijn woord altijd uitwerking heeft. Het doet wat Hem behaagt.

Ook de mens kan zegenen, maar dat kan hij alleen *uit naam van God*, die immers alleen beschikt over goed en kwaad. Alleen al in het boek Genesis zien we hoe verschillende mensen zegenen: Noach zijn zoons (Gen. 9: 27), Melchizedek Abraham (Gen. 14: 19, 20), Izaäk Jakob (Gen 27:27) en Jakob zijn kinderen (Gen. 49: 1- 28) en ook kleinkinderen (de kinderen van Jozef).

Bij die laatste zegenhandeling komt ook de handoplegging in beeld. In Lev. 9:22 is de handoplegging verbonden met *overdracht*. Dat kan dus van goedheid en zegen zijn, maar ook van belasting en schuld. Opvallend dat de zegen uitgesproken wordt vanaf de rand van het altaar (Lev. 9:22). Zegen is nauw verbonden met verzoening.

Verder zien we Mozes die het volk zegent (Deut. 33), Eli in 1 Sam. 2:20, David het volk in 2 Sam 6:18).

---

³⁷ Meer hierover in: N.M. Tramper, *De heilige liturgie in ons huis*, in: Shlomo Tucker en Michael Mulder, *Hoe zullen we Hem ontmoeten – Joden en christenen in gesprek over het verlies van de tempel*, Amsterdam, 2019, p. 112 v.

³⁸ Zie hiervoor ook: J. Westland, *Een hand boven je hoofd – over zegenen in leer en leven*, Heerenveen, 2007, p. 89.

³⁹ Zie voor een uitvoeriger bespreking van de zegen in Oude en Nieuwe Testament, in de geschiedenis van de kerk en de Joodse en ook de Protestantse traditie het hierboven genoemde boek van ds. J. Westland.

In de ceremoniële wetten van de Thora is het zegenen vooral de taak van de Leviëten (Deut 10:8; 21:5) en de priesters (Num. 6:22v).

Mensen kunnen God 'zegenen' als antwoord op Zijn genade en goedheid, dat wil zeggen: Hem als bron van alle zegen erkennen. Dan is het een aanduiding van lofprijzing. 'Geprezen zij de Heere' (Ps. 18:47). Zie ook Gen 24:48; Deut 8:10. We vinden deze lofprijzing vaak in de Psalmen, onder andere Ps. 16:7; 26:12; 34:2; Psalm 103: 1 v.

Gods zegen is in het Oude Testament nauw verbonden met het ontzag voor Hem, dankbaarheid en gehoorzaamheid. Zegen is nooit 'automatisch' of 'magisch', als een kracht die over een mens uitgestort wordt. In Deut. 28:1v verbindt Mozes de keuze van zegen of vloek aan de eerbied voor God en de gehoorzaamheid aan Zijn stem (ook in Lev. 26: 11, 12, 30 en 31; Deut. 7: 7 -16).

De zegen van de Heere rust op wie Hem vrezen: Ps. 115:13; 128:4; Ps. 24: 4, 5 (wie rein van handen is en zuiver van hart). In Ps. 133 is de zegen verbonden met de liefdevolle gemeenschap.

Wat betekent de zegen nu concreet?

Vaak is Gods zegen verbonden met nakomelingen, groei in aantal, of een rijke oogst. Zie bijvoorbeeld Psalm 128. Heel concreet wordt de zegen van de vruchtbaarheid, voorspoed, overvloed en vrijheid benoemd in Deuteronomium 28, nadrukkelijk verbonden met gehoorzaamheid aan de stem van de Heere. Het tegenovergestelde, de vloek, is het gevolg van de ongehoorzaamheid aan God woord en Gods wet.

Het kan ook de zegen van rust zijn zoals op de sabbat, of voorspoed en welvaart, zoals de bloei van Potifars huis door de aanwezigheid van Jozef. Het kan de zegen van een goede reputatie zijn of vrede en liefdevolle verbondenheid (Ps. 133).

Een bijzonder vorm van zegen brengen is de uitdrukking *zegen met iemand maken* (zoals in 2 Kon. 18:31 en Jes. 36:16). De bedoeling hiervan is: vrede sluiten met iemand.

De zegen kan worden gegeven door het uitspreken van een wens of belofte, door een gebed, door handoplegging of door een geschenk of een combinatie daarvan.

Vaak is zegen ook verbonden met een groet, zoals in Ruth 2:4 waar de maaiers Boaz toeroepen 'De Heere zegene u'. We kunnen dit dan horen als 'gewone' groet, bijna gelijk aan het joodse 'shalom' of het Arabische salam aleikum, of het Duitse 'Grüss Gott' of het Franse 'Adieu'.

Wat opvalt is het concrete, aardse karakter van de zegen.

De priesterlijke zegen

Tenslotte is één van de bekendste zegenspreuken de priesterlijke zegen van Num. 6:24-26, die ook vaak aan het einde van de protestantse eredienst wordt gebruikt. Deze zegen heeft in het Hebreeuws een kunstige, literaire vorm.⁴⁰

Driemaal zijn woorden toegevoegd aan de godsnaam, in totaal *twaaif*: voor iedere stam één.

Elke nieuwe zin bevat telkens twee woorden meer. De inhoud van deze zegen is veel omvattend: vooral de bescherming door de nabijheid van Gods ichtend aangezicht: Gods

---

⁴⁰ Zie J. Westland, a.w.,p. 103 en ook www.rabbisacks.org/naso-5780

genadige toewending en nabijheid – denk hierbij vooral aan de verheven wolkkolom en vuurkolom tijdens de gevaarlijk tocht door de woestijn. Dit alles geeft het diepste weer wat mensen nodig hebben: vrede, waarin alles van het leven is samengevat: heelheid, gaafheid, veiligheid, goedheid, rust, vriendschap en troost wanneer Hij het licht van ons leven is.

Het Nieuwe Testament

In het Nieuwe Testament is het Hebreeuwse woord ‘barak’ vertaald met *eulogein* (goed spreken) of soms *eucharistein* (danken). Zie voor het laatste bijv. Matth. 14:19; 15:36; 26:27; Mark. 8:6; 14:23; Luk. 22: 17, 19. Jezus spreekt de zegen (of de dankzegging) uit bij het voeden van de menigte en bij de instelling van het Avondmaal. Hij is als de Joodse huisvader die dankt voor het voedsel en daar God prijst als de koning van de wereld en de mensen in de kring van zijn gezin zegent. De avondmaalsbeker wordt in 1 Kor. 10:16 de ‘beker der dankzegging’ genoemd.

De zegen van Jezus

Het is vooral Jezus die zegent. Zoals de kinderen die Hij de handen oplegt (hoewel het woord zegenen hier niet gebruikt wordt, is het gebaar welhaast zeker verbonden met zegenen). Je zou de Zaligsprekingen ook *zegenspreuken* kunnen noemen aan het adres van Zijn leerlingen: ‘Zalig...de armen van geest...’ Gelukkig, gezegend zijn jullie, armen van geest...’ Jezus zegent hen bij Zijn hemelvaart (Luk. 24:50).

‘God heeft Jezus gezonden om te zegenen’, zegt Petrus tegen de mensen die zijn samengestroomd in het voorhof van Salomo (Hand. 3:26).

In Handelingen 3 gaat het om de geschiedenis van de genezing van een kreupele man bij de ingang van het tempelplein. ‘Zilver en goud heb ik niet, maar wat ik heb, geef ik u in de Naam van Jezus Christus, de Nazarener, sta op en wandel.’ De zegen van Christus is hier het geschenk van het herstel van gezondheid, het geschenk dat veel zieken hebben ontvangen toen ze bij Hem hulp zochten. De zegen kan ook bestaan uit het voedsel dat Hij beschikbaar heeft gesteld voor de duizenden die naar Hem toe kwamen.

In 2 Kor. 9:5 is ‘eulogia’, zegen, concreet de financiële gift die vanuit de gemeenten in Griekenland naar de christenen in Jeruzalem wordt gestuurd ter bestrijding van hun armoede.

De zegen in Jezus

In het Nieuwe Testament gaat het vooral om de geestelijke zegen van het verbonden zijn met Christus en het deelhebben aan Zijn toekomst: de gave van de Geest, geloof, bekering, een nieuw leven, een nieuw burgerschap, namelijk van het Koninkrijk dat komt. Zie bijvoorbeeld Ef. 1:3 ‘Die ons gezegend heeft met alle geestelijke zegening in de hemel in Christus’.

‘In Hem is de zegen van Abraham naar de heidenen toe gekomen, opdat wij de belofte van de Geest verkrijgen zouden door het geloof’, zegt de apostel Paulus in Gal. 3:14. Het is de ‘volle zegen’ van het evangelie van Christus (Rom. 15:29).

God en ook Christus worden zelf de gezegenden genoemd in Matth 11: 9, 10. ‘Gezegend Hij die komt in de Naam des Heeren.’ En ook Ef. 1: 3: ‘Gezegend de God en Vader van Jezus Christus... Zo ook in 2 Kor. 1:3, 1 Petr. 1:3 en Rom. 1:25, waar het meestal is vertaald met ‘geloofd...’

De aansporing aan allen om te zegenen

Hoewel Lukas over de zegen van Zacharias vertelt (die hij niet kan uitspreken – Luk. 1:68), ligt in het Nieuwe Testament veel minder nadruk op apostelen, evangelisten of ouderlingen om te zegenen, maar op iedere volgeling van Christus. Het hoort bij het priesterschap van alle gelovigen om te zegenen.⁴¹ Simeon zegent Jozef en Maria met Jezus (Luk. 2: 34).

Door het hele Nieuwe Testament de roeping van discipelen om te zegenen. Zij doen dat door de zegen van Christus door te geven in: de verkondiging van het goede nieuws, het bevrijden van kwade machten, de zalving van de zieken (o.a. Mark. 6: 7 – 13).

In de brieven vinden we de aansporing om te zegenen, ook degene die jou benadeelt of vloekt (Luk. 6: 28; Rom. 12:14; 1 Kor. 4: 1; 1 Petr. 3:9.). Het verband van deze teksten leert ons wat deze zegen concreet kan inhouden: om Christus wil de ander liefhebben, hem (of haar) blijven liefhebben, voor hem bidden, bevorderen wat tot zijn geluk en groei bijdraagt: zijn naam hooghouden, gastvrijheid blijven geven, vergeven wat hij misdaan heeft tegen je, en hem daardoor in zekere zin beschaamd maken.

Ds. N.M. Tramper was tien jaar voorzitter van het CIS (2002 tot 2012) is nu emeritus predikant en als coördinator Monastiek verbonden aan De Wittenberg in Zeist.

---

⁴¹ Meer hierover in J. Westland, p. 98v.